

Nyhetsbrev om lokalt folkehelsearbeid

Dette nyhetsbrevet går til landets fylkesmenn og fylkeskommuner, og inneholder informasjon fra Helsedirektoratet med relevans for lokalt folkehelsearbeid.

Brevet inneholder ingen bestillinger eller oppdrag.

Kjelle videregående skole i Akershus er landets beste på vann, frukt og grønt.

Onsdag 10. desember overrakte statssekretær Ellen Birgitte Pedersen vinneren prisen på 15.000 kroner. I tillegg sikret seks andre av landets 453 videregående skoler seg henholdsvis andre- og tredjepremier. Andrepremie på kr 10 000 gikk til Hamar videregående skole i Hedmark, mens Vadsø videregående skole i Finnmark, Røyken videregående skole i Buskerud, Garnes videregående skole i Hordaland, Mosjøen videregående skole i Nordland og Seiersborg videregående skole i Østfold deler tredjeprisen med kr 2000 hver.

Helsedirektoratet inviterte våren 2008 alle videregående skoler med på en undersøkelse om mat/drikke tilbud, røyking og fysisk aktivitet samt til å delta i en konkurranse om beste tilbud på frukt, grønnsaker og vann. I konkurransen skulle skolene beskrive:

1. Tiltak som er gjort for å sette fokus på forbruk av frukt/grønt og vann blant elevene 2. Hva de planlegger å gjøre videre for å få til en varig endring i forbruk

Vellykket nasjonal folkehelsekonferanse i Molde i september

Molde viste seg fra sin beste side med sol, fjord og fjell, da byen var vertskap for ca. 350 gjester fra hele landet som ville lære mer om folkehelse i kommuneplan. Konferansen vekslet mellom innlegg i plenum, parallellsesjoner og kafédialoger. Det var stor bredde i tema; fra presentasjon av ny plan - og bygningslov, konkrete eksempler på folkehelse i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel, helsetjenestens rolle i folkehelsearbeidet, transportplanlegging og folkehelse, frivillige organisasjoners rolle i folkehelsearbeidet, kompetanseutvikling om helse i plan og mye, mye mer. Vi takker alle som deltok! En spesiell takk går til arrangørene!

Link til innleggene som ble holdt under konferansen

<http://www.mrfylke.no/aktkal.aspx?m=21324&amid=1856640>

Helse i Plan og universell utforming – mulig samarbeid?

I slutten av oktober arrangerte Miljøverndepartementet et seminar i Drammen om universell utforming (uu) for fylkene. Helsedirektoratet var også tilstede. Temaet var etablering av pilotfylker om uu i forbindelse med forsterket lovverk fra 2009. Hensikten med seminaret var blant annet å utforme et opplegg og avklare kriterier for deltakelse i uu-pilotfylker. I denne prosessen har fylkene blitt oppfordret til å tenke igjennom muligheter som ligger i pågående utviklingsarbeid, for eksempel Helse i Plan og Partnerskapsordningen. Folkehelsearbeid og uu forutsetter brede tverrsektorielle og – faglige tilnærminger som krever brede horisontale og vertikale løsninger. Helsedirektoratet ser betydningen av, og vil arbeide for at universell utforming blir ennå tettere integrert i det generelle folkehelsearbeidet. På denne bakgrunnen har Helsedirektoratet sendt en invitasjon til Miljøverndepartementet med forespørsel om samarbeid.

Helse i Plan til stadig nye fylker

Som kjent gjennomføres Helse i Plan – prosjektet i 8 fylker og 30 kommuner. De aller fleste kommunene i prosjektet har forankret folkehelsearbeidet i samfunnsdelen, og mange også i arealdelen. I tillegg har mange kommuner utarbeidet egne temaplaner for folkehelse. Det er stadig flere fylker som ønsker å ta i bruk Helse i Plan som virkemiddel i folkehelsearbeidet, for eksempel Finnmark og Sør – Trøndelag.

Fylkesmannen i Finnmark inviterte til kontaktmøte med ordførere/ rådmenn 26.-27. november. Kontaktmøtet fant sted i Kautokeino. Helsedirektoratet var invitert til å fortelle om Helse i Plan, og bruk av kommuneplan som verktøy i folkehelsearbeidet.

Fylkesmannen i Sør – Trøndelag inviterer til opplæringsdag omkring Helse i plan i januar 2009. Helsedirektoratet er invitert til å bidra i samarbeid med 4 kommuner.

Kampanjen Litt enklere

Kampanjen "La oss gjøre det litt enklere" har i år oppmerksomhet mot tilgjengelighet til serveringssteder. Se www.littenkler.no

"Friluftsliv for flere" - konkurranse

Konkurransen har fokus på økt aktivitet for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Frist for påmelding er 17. desember. Se linken:

http://www.shdir.no/deltasenteret/konkurranse_med_fokus_p__friluftsliv_for_mennesker_med_nedsatt_funksjonsevne_283754

FRI

FRI lanserte 17. november de nye interaktive elevsidene, som er en digital versjon av lærerpermen for FRI-programmet. Les mer på www.FRIstedet.no.

Snus- og røykesluttprosjekt i videregående skoler

Elleve videregående skoler i Akershus og Buskerud deltar i 2008-2009 i et nytt snus- og røykesluttprosjekt for ungdom. Seks av skolene får besøk av en snus- og røykesluttstand en gang pr uke. Resten av skolene får tilsvarende besøk høsten 2009. Ved standen tilbys elevene blant annet måling av karbonmonoksid, de kan delta i quiz og prate med en veileder. Prosjektet evalueres av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Ansvarlig for prosjektet er Kreftforeningen i samarbeid med Helsedirektoratet. Prosjektet er finansiert av Stiftelsen Helse og Rehabilitering, Helsedirektoratet og Kreftforeningen.

Lokale annonser – røyke- og snusluttkurs

I samarbeid med fylkesmannen jobbes det nå med å utarbeide annonser for lokale kurs i uke 3 - 2009. I den forbindelse har det blitt sendt ut brev til fylkesmannsembetene med detaljert informasjon. Vi håper på god oppslutning til lokale kurs!

Prosjekt "Røykfritt arbeidsliv"

Avdeling tobakk fikk midler fra Helse- og omsorgsdepartementet til å igangsette prosjekt med fokus på røykfritt arbeidsliv i utvalgte virksomheter rundt om i Norge. Gjennom godt samarbeid med fylkesmannen i utvalgte fylker har vi nå fått rekruttert spennende virksomheter. Her er det god spredning på næringsvirksomhet, geografi, etnisk sammensetning og utdannelsesnivå. Det jobbes både med lokale og sentrale evalueringer av prosjektet. Det vil bli spennende å se resultatene fra arbeidet i løpet av 2009.

Røykesluttkurs: Kurslederperm og "Boka" revideres

Avdeling tobakk er i gang med en revisjon av både kurslederpermen og boka som deles ut til kursdeltagerne på røykesluttkurs. Dette arbeidet vil bli ferdig på vårparten.

Nye indikatorer i Kommnehelseprofiler

I 2008 har vi lagt til to nye indikatorer i Kommnehelseprofiler.

- Utdanningsdirektoratet gjennomfører hvert år en spørreundersøkelse blant elevene i 7 og 10 klasse i ungdomsskolen samt 1. klasse i vgs. Resultatene av denne undersøkelsen presenteres i Kommnehelseprofiler som " Andel elever i 7. og 10. trinn i grunnskolen (i kommunen) og første klasse i videregående, VG1 (i fylkene) som har vært utsatt for mobbing av andre elever de siste månedene."
- Befolkningsframskrivning. Fra før har Kommnehelseprofiler hatt statistikk på historisk befolkningsutvikling. Nå legger vi til befolkningsframskrivning frem til 2030.

Kommnehelseprofiler går nå over fra å være et prosjekt til ordinær drift. For brukerne av verktøyet vil dette ikke medføre noen endringer.

IS-1573: Utdanning og helseulikheter. Ny publikasjon fra Helsedirektoratet

Skolen er en viktig arena for folkehelsearbeidet. Samtidig er det viktig å se dette arbeidet tettere i sammenheng med skolens egne mål om at barn får lære å utvikle seg til «gagnlege og sjølvstendige menneske» som blir i stand til å mestre de utfordringer som måtte dukke opp i en stadig mer kompleks tilværelse, i arbeid, samfunnsliv og fritid (Opplæringsloven §1-2). Utdanningen er utgangspunktet for, og medvirkende til, en rekke prosesser som bidrar til å produsere helse utover i det voksne livsløpet. På oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet har Jon Ivar Elstad ved NOVA foretatt en gjennomgang av fortrinnsvis nyere nordisk forskning på området i rapporten «Utdanning og helseulikheter. Problemstillinger og forskningsfunn.»

http://www.shdir.no/publikasjoner/rapporter/utdanning_og_helseulikheter_277854

Rapport fra WHO-kommisjon om sosiale helsedeterminanter

Kommisjonen om sosiale helsedeterminanter har vært ledet av professor i epidemiologi og folkehelse ved University College i London, Michael Marmot. Budskapet er klart: Sosial urettferdighet fører til massedød. Vi ser store sosiale ulikheter i helse både innen og mellom land. Det er ingen biologiske grunner til helseforskjellene. Årsakene er menneskeskapte sosiale forhold som det er mulig å gjøre noe med. Og det innen en generasjon. Vi må:

- Forbedre levekår, det vil si de sosiale og materielle betingelser for menneskers fødsel, oppvekst, yrkesliv og alderdom.
- Oppnå en mer rettferdig fordeling av makt, penger og ressurser
- Vi må sørge for en bedre forståelse av problemet gjennom overvåkning og kompetansebygging

Finn rapporten på: http://www.who.int/social_determinants/final_report/en/index.html Rapporten, som er en milepæl for et bredt folkehelsearbeid globalt, har også relevans for Norge.

Helsedirektoratet vil derfor oversette rapporten til norsk og publisere den i løpet av 2009.

Rapport fra arbeidsgruppen for samordnet innsats mot radon

Rapport er oversendt Helse- og omsorgsdepartementet. Arbeidsgruppen har vært bredt sammensatt og ledet av HOD, Strålevernet har hatt sekretariatsfunksjon.

Arbeidsgruppen har utredet metoder/strategier og foreslått konkrete tiltak som kan bidra til å redusere befolkningens eksponering for radon i bo- og arbeidsmiljø. Dette arbeidet har omfattet tiltak for å begrense radonnivåene i nybygg og redusere radonnivåene i eksisterende bygg. Gruppens mandat har også omfattet vurdering av økonomiske støtteordninger/ andre virkemidler som kan stimulere til at utbedringstiltak gjennomføres.

Revidering av veileder om "støyvurdering ved etablering av nærmiljøanlegg"

Helse- og omsorgsdepartementet ga i september 2006 ut en veileder som skulle bidra til å redusere støyulempen for omgivelsene ved etablering av ballbinger, skateboardramper, o.l. Det har i senere tid oppstått en del konflikter knyttet til slike anlegg, og spesielt ved anlegg etablert før veilederen forelå. Bl.a. skyldes disse konfliktene utilstrekkelig vurdering av helsemessige hensyn til omkringliggende boliger som utsettes for støy fra aktivitetene i disse anleggene. I den forbindelse er det blitt pekt på behovet for en standardisert metode for måling og beregning av støy fra ballbinger,

og en bedre presisering av avstander og andre hensyn som bør vektlegges. Det er også pekt på behovet for en bedre avklaring av veilederens juridiske status. HOD har gitt Helsedirektoratet i oppdrag å komme med forslag til endringer i veilederen. Dette arbeidet er planlagt gjennomført i løpet av neste halvår.

Oppfølging av skoleundersøkelsen

I april d.å. mottok landets kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn brev fra Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet med resultatene fra en kartlegging av status når det gjelder godkjenning, tilsyn og avviksbehandling ved landets skoler. Undersøkelsen viste at det fortsatt er mye arbeid som gjenstår rundt i kommunene før alle virksomhetene er i samsvar med forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler, m.v. Bl.a. ble det avdekket at hele 40 % av de undersøkte skolene ennå ikke er godkjent eller bare gitt midlertidig godkjenning, et krav som ble gjort gjeldende fra 31.12.1998.

Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet er nå i gang med et samarbeid om oppfølging av departementenes brev til skoleeiere og tilsynsmyndigheter. Bl.a. er det under utvikling et kartleggingsverktøy som skal gi skolene (og tilsynsmyndighetene) et enklere og bedre grunnlag for å påse og sikre at krav blir oppfylt. Det gjelder både krav til fysiske og psykososiale forhold, krav om medvirkning fra alle berørte, m.v., slik de fremgår av nevnte forskrift og kap 9a i Opplæringsloven. Etter planen vil det bli sendt ut et rundskriv fra Helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet om dette første del av 2009.

IS-1610: Kartlegging av den offentlige tannhelsetjenestens engasjement i folkehelsearbeidet. Ny rapport

Bakgrunnen for kartleggingen er signalene som kom i St. meld. nr.35 (2006-2007) Tilgjengelighet, kompetanse og sosial utjevning. Framtidas tannhelsetjenester.

Stortingsmeldingen påpeker tannhelsetjenestens potensial som partner i det generelle folkehelsearbeidet og i partnerskap for folkehelse i fylkeskommuner. Meldingen viser at det i stor grad de samme faktorene som har betydning for den generelle helsen som også innvirker på tannhelsen.

Bakgrunnen for at Regjeringen ønsker en tettere kobling mellom tannhelse og folkehelsearbeidet, er at tannhelsetjenesten har oppnådd gode resultater gjennom helsefremmende og forebyggende arbeid. Helsedirektoratet har et følge med-ansvar for utviklingen i tjenesten. Med slike signaler fra Regjeringen vil Helsedirektoratet kartlegge engasjementet i folkehelsearbeidet, og følge utviklingen. En første kartlegging ble gjort umiddelbart etter at meldingen ble behandlet i Stortinget i mars 2008. Kartleggingen viser at det er store forskjeller mellom tannhelsetjenesten i de forskjellige fylkene. For nærmere informasjon se [Kartlegging av den offentlige tannhelsetjenestens engasjement i folkehelsearbeidet](#).

Helsedirektoratet oppfordrer alle som trenger støtte og hjelp i folkehelsearbeidet til å ta kontakt med den offentlige tannhelsetjenesten i fylket. De ønsker seg forespørsler.

Delfinansiering av prosjekter: EUs helseprogram (2008-2013) og EUs program for narkotikaforebygging og – informasjon (2007-2013)

Helsedirektoratet er norsk kontaktpunkt for EUs helseprogram og EUs program for narkotikaforebygging og - informasjon. Mer informasjon om disse programmene finnes på direktoratets hjemmesider: http://www.shdir.no/internasjonalt_helse/helsesamarbeid_eu/

Kontaktpunktet kan bistå potensielle norske søkere med informasjon og veiledning. Programmene er relevante for offentlige myndigheter og institusjoner, frivillige organisasjoner, universiteter, høyskoler og bedrifter aktive på henholdsvis folkehelse- og narkotikaområdet. Prosjektet det søkes om midler til må ha en europeisk merverdi, dvs. involvere, og være til nytte for, flere europeiske

land. Det legges opp til en nasjonal informasjonsdag tidlig i 2009 om EUs helseprogram og finansieringsmuligheter i 2009.

NB! Helseprogrammet må ikke forveksles med "Health" i EUs 7. rammeprogram for forskning (FP7), som også blir referert til som "helseprogrammet". FP7 ligger under DG Research, og finansierer forskning på medisin og helseområdet. Norges Forskningsråd er kontaktpunkt. Helseprogrammet som Helsedirektoratet er kontaktpunkt for, ligger under DG Sanco.

Oppdatert nettside for avdeling Miljø og helse i Helsedirektoratet

Her er informasjon om skader og ulykker, miljøfaktorer, sosiale påvirkningsfaktorer, virkemidler (partnerskap, helse i plan, helsekonsekvensvurderinger, kommunehelseprofiler mv.) og miljørettet helsevern.

Miljø og helse - helsedirektoratet.no

Nettverkssamling for ansvarlige innen folkehelse hos Fylkesmannen og i fylkeskommunene, 28.-30. oktober 2008 i Asker

Hovedtema for høstsamlingen var utfordringer og virkemidler i folkehelsearbeidet. Viktige emner var sammenhenger mellom ulike nasjonale satsinger, ulike evalueringer av nasjonale tiltak, samt forvaltningsreformen.

Tilbakemeldingene på konferansen er generelt positive, men det er ønskelig med mer tid til arbeid i mindre grupper/ workshops. Noen flere tilbakemeldinger:

- Sektoren de fleste mener Helsedirektoratet bør samarbeide mer med er utdanningssektoren, i tillegg til seg selv! Andre sektorer er miljø, NAV, KS, landbruk, frivillig sektor, Politiet, Statens veivesen, frivillig sektor, brukerorganisasjoner.
- Veileder i folkehelsearbeid vurderes positivt, som ett av flere virkemidler, gjerne en lang og en kort versjon.
- Positivt med politikeropplæring. Noen mener KS bør ha ansvaret, mens andre mener de selv best lager kurs med utgangspunkt i lokale forhold. Korte kurs i forkant av kommunestyre-/ fylkestingmøter ble oppfattet som det mest realistiske, mens noen ønsker en større opplæringspakke som kan deles opp og brukes etter behov.
- Noen opplever fortsatt å ha "ildsjel" eller "selger" rollen, og ønsker en bedre forankring av folkehelsearbeidet ut fra folkehelsemeldingens intensjoner.
- Forslag til tema for neste samling:
  - Hva er gode folkehelsestrategier? Eksempelvis: Hva er gode strategier for å bekjempe sosial ulikhet? Levevanestrategier? Tjenestevalgstrategier? Brukermedvirkningsstrategier?
  - Kommunikasjon
  - Forvaltningskunnskap med fokus på lov og forskrift som er viktig å kjenne til i rådgivning og dialog med kommuner.
  - Statens helsetilsyns syn på folkehelsesatsingen, og muligheter for tilsyn.
  - Utdanningsdirektoratets syn på folkehelsearbeidet.
  - Dialog med Helseministeren.
  - Virkemidler i forhold til forbedring av arbeidet.

Link til presentasjonene fra samlingen er her Nettverkssamling folkehelse - helsedirektoratet.no

Ukeskurs i Göteborg

Tilbakemeldingene fra høstsamlingen i slutten av oktober viser at det er stor stemning for en ukes kurs i Göteborg (NHV) i 2009. Kurset holdes trolig i uke 36 eller 37. De som har sagt seg villig til å sitte i organisasjonskomitéen er Sidsel Birkeland Skaar fra Fylkesmannen i Vest – Agder, Anne Slåtten fra fylkeskommunen i Vestfold, Solveig Hovet fra Fylkesmannen i Nordland og Jørgen Storebakken fra Helsedirektoratet. Vi takker dere som stiller, og ser fram til en lærerik uke i Göteborg!

Undersøkelse fra Statens folkehelseinstitutt: Folkehelsepolitikk og politikk for funksjonshemmede må ses i sammenheng

Statens folkehelseinstitutt fikk i regjeringsoppdrag å kartlegge helsesituasjonen til personer med nedsatt funksjonsevne. Analysearbeidet ble gjennomført med bakgrunn i den svenske levekårsundersøkelsen om helse årene 2005-2007. Som i Norge er denne basert på selvopplevd helse. Prosjektrapport avgitt i 2008.

En stor del av samfunnets samlede ulikhet i helse finnes hos personer med nedsatt funksjonsevne. Helsesituasjonen kan ha sammenheng med den nedsatte funksjonsevnen, men størstedelen av ohälsan må sees i sammenheng med andre og påvirkbare faktorer. Det er ti ganger vanligere å ha dårlig helse blant personer med nedsatt funksjonsevne enn andre. Andelen med dårlig helse var størst blant bevegelsehemmede. Faktorene som skaper dårlig helse kan påvirkes. Mye handler om sosialt påvirkbare forhold – dette innebærer at skillet i helse mellom personer med nedsatt funksjonsevne og andre kan minskes. Undersøkelsen viser at personer med nedsatt funksjonsevne bl.a. har dårligere levevaner enn andre. De verken snuser eller drikker mer, men scorer høyest på røyking, passiv røyking, spill og manglende fysisk aktivitet.

Link til prosjektrapporten [Sjuka i onödan? Hur friska är personer med funktionsnedsättning?](#)

Nytt undervisningsmaterieell om ernæring

Landbruks- og matdepartementet samarbeider med Helse- og omsorgsdepartementet om undervisningsopplegg for skolen. Formålet er å øke barn og unges kunnskap om hygiene, ernæring og merking av mat. Nå er nytt og oppdatert undervisningsmaterieell i ernæring for barne-, mellom- og ungdomstrinnet lagt ut på Matportalen. Materieellet er gratis og kan brukes fritt av alle som ønsker det. <http://matportalen.no/Matportalen/undervisningsmaterieell/ernaering>

Helsetiltak for innvandrere deler Ernæringsprisen 2008

Organisasjonene Norsk tamilsk helse organisasjon (NTHO) og Helseforum for kvinner er tildelt Ernæringsprisen 2008 av Nasjonalt råd for ernæring. Vinnerne får 25 000 kroner hver. Årets utmerkelse går til kandidater som har gjort et spesielt godt arbeid for å fremme et sunt kosthold blant personer med innvandrerbakgrunn. NTHO har blant annet utmerket seg med en årlig helseuke i Bergen, Oslo, Stavanger og Ålesund, der målet er å bedre helsen til tamiler og andre minoriteter i Norge. Den andre vinneren, Helseforum for kvinner, driver et lavterskeltilbud for både innvandrerkvinner og etnisk norske kvinner, der man både kan trene, få kostholdsråd og hjelp til innkjøp av mat og treningsutstyr. For mer informasjon om prisvinnernes arbeid se: [http://www.shdir.no/ernaering/fagnytt/helsetiltak for innvandrere deler ern ringsprisen 2008 289774](http://www.shdir.no/ernaering/fagnytt/helsetiltak%20for%20innvandrere%20deler%20ern%20ringsprisen%202008%20289774)

Status forvaltningsreformen

Det sendes ut et høringsbrev om forvaltningsreformen før jul med høringsfrist i slutten av februar 2009.

Nyheter fra Bedre helse på 1-2-30

[Låner sportsutstyr gratis](#)

[Fysisk aktivitet på resept er effektivt](#)

Helsedirektoratet takker alle for god innsats og godt samarbeid i 2008!

Vi håper det gode samarbeidet fortsetter i 2009!

Riktig god jul og godt nytt år!